

MODERN FELSEFENİN ÖNCÜLERİ: DESCARTES VE BACON'DA YÖNTEM SORUNU

The Pioneers of Modern Philosophy: Methodological problems in Descartes and Bacon

Mine KAYA KEHA*

Öz

Modern Felsefe terimi genel anlamda 15.yüzyıldan başlayıp 20. yüzyıla kadar devam eden felsefi anlayışı ifade etmek için kullanılır. Modern çağa geçişi belirleyen en önemli unsurlardan biri modern bilimde gerçekleşen bilimsel devrimdir. Bilim bu dönemden itibaren hâkim entelektüel otorite haline gelip kültürel dünya tasavvurunun tanımlayıcısı, yargılayıcısı ve hamisi olarak dinin yerini almca, felsefe de kendisini ve alt alanlarını bilimden hareketle tanımlama durumuna gelir. Modern felsefe, kozmosun parçalanmasının yarattığı sonuçların etkisi altında gelişir. Kozmosun parçalanması, elbette her şeyden önce İlkçağ ile Ortaçağ felsefesine damgasını vuran klasik dünya görüşünün ya da teleolojik evren anlayışının yıkılmasını ifade eder. Yeni doğa biliminin düşünce ve görüşlerini çok iyi bir şekilde kavrayan ve en açık şekliyle ifade eden ilk filozoflar Francis Bacon ve René Descartes olmuştur. Her iki filozofunda doğru bilgiye ulaşabilmek için mutlaka doğru bir yöntemle sahip olmak gerektiği düşüncesi modern felsefe açısından oldukça önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Bilim, Modern Felsefe, Bilgi, Tümevarım, Sezgi, Cogito.

Abstract

The term modern philosophy is generally used to express the philosophical understanding that started in the 15th century and continued to the 20th century. One of the most important elements identifying transition to the modern age is the scientific revolution taking place in modern science. As the science turned out to be the dominant intellectual authority and took the place of religion as an illustrator, judge and protector of cultural imagination of the world from this period, the philosophy started to define itself and its subfields with reference to the science. Modern philosophy has developed under the effects of the results of the disintegration of cosmos. Disintegration of the cosmos, of course, above all, means collapsing the classical worldview marked in ancient and medieval philosophy or theological understanding of the universe. Francis Bacon and Descartes were the first philosophers that understood the thoughts and views of new natural science thoroughly and expressed them clearly. Both philosophers' idea that having a right method absolutely required to obtain true information is very important in modern philosophy.

Key words: Science, Modern Philosophy, Information, Reasoning, Intuition, Cogito.

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, minekayakeha@hotmail.com

GİRİŞ

Modern felsefe genel anlamda reformasyondan başlayıp yirminci yüzyıla kadar devam eden felsefi anlayışa verilen addır. Modernlik, bir çağın özelliklerini, kendinden önceki çağ ile karşılaştırarak, ortaya koymayı ifade ettiğinden modern felsefenin temel özellikleri, Ortaçağ felsefesinin özellikleri ile karşılaştırılarak ortaya koyulmaya çalışılır.

Ortaçağdan modern çağa geçişi belirleyen en önemli unsurlardan biri modern bilimde gerçekleşen bilimsel devrim olmuştur. Bilim bu dönemden itibaren hâkim entelektüel otorite haline gelip kültürel dünya tasavvurunun tanımlayıcısı, yargılayıcısı ve hamisi olarak dinin yerini alınca, felsefe de kendisini ve alt alanlarını bilimden hareketle tanımlama durumuna gelmiştir.

Modern felsefe anlayışında Tanrı'nın evren ile olan bağı koparılmış ve Tanrı evrenin çok uzağına atılmıştır. Ortaçağ'da evreni yaratan ve onu sürekli yöneten tanrı aracılığıyla açıklanan evren, modern dönemde, doğa yasaları tarafından yönetilip, fizik ve matematik terimleriyle anlaşılabilen maddi bir varlık alanına dönüşmüştür. Bir makine olarak tasarılan tamamen maddi terimlerle tanımlanan yeni evren anlayışında, doğanın bilinçdışı ve mekanik bir düzeni vardır.

Modern felsefe, kozmosun parçalanmasının yarattığı sonuçların etkisi altında gelişir. Kozmosun parçalanması, elbette her şeyden önce İlkçağ ile Ortaçağ felsefesine damgasını vuran klasik dünya görüşünün ya da teleolojik evren anlayışının yıkılmasını ifade eder. Yeni doğa biliminin düşünce ve görüşlerini çok iyi bir şekilde kavrayan ve en açık şekilde ifade eden ilk kişi Francis Bacon'dır. Bacon, söz konusu yeni anlayışı "*scientia propter potentiam*" ("bilgi güç içindir") diyerek ifade etmiştir. Onun felsefesi bilgiyi, insanlığı doğaya egemen kılabilecek bir güç olarak betimler.(Cevizci,2009 ;445) Bilimin amacı ve bilimin yenilenmesindeki anlam *insanın egemen olması* düşüncesine dayanır.

Modernlik ruhunun somut ifadesi haline gelecek olan bu anlayış, bilginin artık insandan ve insanın ihtiyaçlarından hareketle talep edildiğini gözler önüne serer. Bilginin insandan hareketle düşünülmesi veya kurulması, her şeyden önce bilginin nesnesi bakımından değil de öznesi bakımından ele alındığına işaret eder.

I. FRANCIS BACON

Bacon (1561-1626), modern düşüncenin, Descartes'la birlikte, en önemli temsilcisidir. Bacon modern felsefenin ilk büyük filozofu, modernlik ruhunu en iyi karakterize eden ve bir anlamda öncülüğünü yapan filozof olarak kabul edilir. Bacon bilimcidir. Genel anlamıyla rasyonalisttir. Aslında bilimciliği açık seçik bir biçimde savunan Bacon, doğayı en doğru şekilde bilmenin tek güvenli yolunun bilim olduğunu, bilimsel yöntemin insana doğayı denetleyeceği bilgiyi sağlayacağını ileri sürmektedir.

17. yüzyılın en özgün ve en derin entelektüel reformcusu olarak Bacon, bilim ve felsefede, yepyeni bir sayfa açmanın gereğine vurgu yapanların başında gelmektedir. O, geleneksel anlayışı deneyi bir yöntem olarak kullanmadığı için eleştirirken, bir yandan da deneysel bilgi ve tarihsel ilerleme anlamında modern teknolojik ilerleme düşüncesinin en büyük temsilcisidir. Bacon bilginin yeni teknik icatlar ve mekanik keşifler şeklinde cisimleştiği zaman, tarihin motoru veya itici gücü haline geldiğini savunmaktadır. Tarihin Aristoteles gibi filozofların öne sürdüğü şekliyle döngüsel veya Spengler benzeri kültürel pesimistlerin savunduğu üzere geriye doğru değil, fakat öne veya yukarı doğru gitmek anlamında ilerleyici olduğunu savunmaktadır. Bu, onda seküler bir inanç haline gelmiştir.(Cevizci,2009; 447)

a- Bacon'un Bilimler Sınıflaması

Francis Bacon'ın bütün eserleri, ama özellikle de üç temel eseri bilimciliğini, reformculuğunu ve ilerlemeciliğini tüm çıplaklığıyla gözler önüne serer. The Advancement of Learning [İlahi ve İnsani Bilginin İlerlemesi] bildiği, Novum Organum bilimsel yöntem ve metodolojideki, Nova Atlantis [Yeni Atlantis] ise toplum ve politik alandaki reform teşebbüsünü ifade eder. Sözelimi İlahi ve Beşeri Bilginin İlerlemesi adlı eserinde, Avrupa uygarlığının entelektüel açıdan bir çıkmaz sokak veya kriz içine girdiğini; bu krizden çıkabilmesi veya ileriye doğru yol alınabilmesi için ortadan kaldırılması gereken birtakım engeller bulunduğunu öne sürer ve dolayısıyla geleneğe karşı savaş açar. Bilimlerin evriminde, deneysel yöntemin kuruluşunda büyük rol oynamış olan Novum Organum eserinde Bacon, Aristoteles'in Organon adlı eserine karşı, bilimlerin ilerlemesini sağlayacak yeni bir mantık, daha doğrusu yeni bir yöntem önerir. Bacon bu eserlerinde doğa üzerindeki teknolojik kontrol rüyasını anlatır. Teknolojik akıl ona göre bizi yeni topluma götürecektir bir disiplindir. Bir başka ifadeyle, metodolojik ve siyasi problemler birbiriyle yakından bağlantılı bir biçimde düşünülmüştür ve bu iyi toplumu oluşturmak için doğaya hükmetmenin aracı olacak yegâne bilimdir. Bacon tasarladığı doğrultuda yol alabilmek, projesini hayata geçirebilmek için önce seküler veya modern bir tutumla çeşitli disiplinlerin, sözelimi bilim, felsefe ve teolojinin birbirleri karşısındaki durumunu, onları birbirlerinden ayıran sınırları ve nihayet bilimlere ilişkin sınıflamasını ortaya koyar. Onun söz konusu sınıflamasında, bilginin farklı dalları veya çeşitli bilimler insan zihninin farklı meleke ya da yetilerini temsil eder. Örneğin; tarih belleğe, şiir ya da edebiyat hayal gücü ya da imgeleme, felsefe de akla karşılık gelir. (Cevizci,2009; 448)Sınıflaması, biraz da geleneksel bir tarzda, rasyonel ruhu üç ayrı yeti ya da kısma bölme yaklaşımına dayanan Bacon, felsefeyi de üçe ayırır:

Tanrıyı Konu Alan Teoloji; Teolojiden, vahye değil de salt akla dayanan doğal teolojiyi anlayan Bacon'a göre, akıl burada Tanrının varoluşunu ve doğasını yaratılmış şeylere bakarak ele alır.

Doğayı Konu Alan Doğa Felsefesi; Doğa felsefesini de Fizik ve Metafizik olarak ikiye ayıran Bacon, bu iki bilimin konu alanını, Aristoteles'in dört neden kuramı yoluyla açıklar. Buna göre, fizik maddi ve fail nedenleri, metafizik ise formel ve ereksel nedenleri

konu alır. Metafizik, fizikten daha genel ve soyut olup, bir doğa tarihi temeline dayanan fizik üzerinde yükselir. Başka bir deyişle veya Novum Organum'da benimsenen bakış açısıyla ifade edildiğinde, fizik görece sınırlı bir nedensellik alanı içinde, özgül madde türlerini veya cisimleri ele alıp, tikel fenomenlerin nedenlerini araştırırken, metafizik genel formları, yani sabit yasaları, temel ve ezeli-ebedi yasaları kendisine konu alır. Bacon'a göre doğa felsefesini tamamlayan bilim matematiktir. Matematiği saf ve uygulamalı matematik olarak ikiye ayıran Bacon'un gözünde saf matematiğin kapsamı içine, sürekli soyut niceliği konu alan geometri ve konusu somut nicelik olan aritmetik girer. Uygulamalı matematik ise perspektif, müzik, astronomi, mimari gibi bilimlerden oluşur.(Akkaş, 2004; 11)

İnsanı Konu Alan Felsefe; Felsefenin üçüncü ana bölmesini oluşturan insan felsefesini antropoloji ve politika felsefesi olarak ikiye ayırır. Bunlardan antropoloji öncelikle insan vücudunu ele aldığı için tıbbı, sonra insan ruhunu konu aldığı için de psikoloji ve mantığı ihtiva eder. Politika felsefesi ise, iyi insanla iyi toplumun kurucu unsurlarını ele aldığından, kendi içinde etik ve politika olarak iki dala ayrılmaktadır.

b. Bacon'ın Klasik Bilim Anlayışını Eleştirisi Ve İdoller

Bacon, geçmişin bütün otoritelerine, klasik bilgeliğin düşünme biçimleriyle sözde araştırma yöntemlerine, Ortaçağ'ın Antik Yunan mirası üzerine yükselen bilgi telakkisine karşı çıkar. Ona göre klasik felsefe, bilgi adını almaya layık hiçbir şey üretememiştir. Çünkü Bacon'a göre, ondaki sözde bilgeliğin temelleri, yöntemleri ve dolayısıyla, sonuçları yanlıştır. Geçmişin bilim anlayışını, sert bir biçimde eleştiren Bacon, bu noktada kalmaz. Ona göre doğaya egemen olmak gerekir; ama bunun için önce doğayı tanımak gerekir. Bunun için de yapılacak ilk iş, önyargılardan kendimizi kurtarmaktır. İnsan zihni birtakım kuruntularla ve putlarla doludur. İnsan zihnindeki bu putları veya idolleri yıkma gereği kaçınılmazdır. Zihnin doğa yasalarının doğru bilgisine erişebilmesi için temizlenmesi ve putlardan arındırılması gerekir.

Bacon, modern bilimi inşa etme ve bilime dayalı teknik ilerleme projesini hayata geçirmek için, modern ampirisizmin (deneycilik) doğuşunda önemli bir teorik unsur olma işlevi gören meşhur "idoller öğretisi"ni gündeme getirir. *İdoller, onun gözünde, zihni yoldan çıkaran, en azından onu doğaya ilişkin olarak tam ve sağlam bir kavrayışa erişmekten alıkoyan karakteristik hatalar, doğal eğilim veya kusurlardır.* Bunlar, tümünden ortadan kaldırılamayacak doğal hataları temsil etmekle birlikte, onların farkına varma ve etkilerini en aza indirmeye zorunluluğu vardır.

Bacon, doğru bir doğa bilgisi elde etmek, doğa karşısında yanılmalardan korunmak için kendilerinden kurtulmamız gereken idolleri dört grupta toplar. Bunlar: Kabile, Mağara, Çarşı Pazar ve Tiyatro idolleridir. (Bacon,2012; 127)

Kabile (Soy) İdolleri; Bunlar, insan doğasında var olan ve onu doğru yargılara erişmekten alıkoyan ve bütün insan soyu için ortak olan idoller(önyargılar)dir. Bu idoller yüzünden nesnelere kendimize benzetiriz, kendi ölçülerimize göre kavramaya çalışırız;

onları kendi ölçü ve koşulları içinde göremez oluruz. (Bacon, 2012; 132) Bacon, bunları insan doğasının sınırlılık ve zayıflıklarından kaynaklanan putlar olarak yorumlar.

Mağara İdolları; Bacon insan soyuna ortak olan idollerden sonra, her bir bireye özgü olan putlara yer verir. Bacon mağara derken Platon'un "Devlet" adlı eserindeki "mağara benzetmesi"nden esinlenir. Bacon'a göre her birimizin bireyliği kendi içine kapanmış olduğumuz bir mağara gibidir. Doğaya biz bir mağaradan bakarız. Bu mağaranın içine giren ışınlar herkeste başka türlü kırılır. Her insanın kendine özgü yetenekleri, çevresi ve yetişmesi söz konusudur. (Bacon, 2012; 133) Bunlar, doğrudan doğruya insan doğasından kaynaklanmayıp, kültürün eseri olan, bu yüzden bireylerin farklı ailevi temellerinden, çocukluk deneyimlerinden, eğitimlerinden, cinsiyetlerinden, dini veya sınıfsal aidiyetlerinden kaynaklanan inançları veya önyargıları yansıtır. Bacon mağara idollerini açıklarken;

- Belli bir disiplin ya da teoriye karşı beslenen özel bağlılığa,
- Özel seçilmiş birtakım otoritelere biçilen yüksek değere ve
- Kişinin fenomenleri kendi eğitim alanının dar kalıp ya da terimleriyle sınırlandırma veya anlamlandırma eğilimine vurgu yapmaya özen gösterir.

Çarşı Pazar İdolları; Bu önyargılar sözlerin düşüncelerimiz üzerindeki etkilerinden doğarlar, yani bunların kaynağı dildir. İnsanlar birbirleriyle sözcükler ve dil aracılığıyla ilişki ve iletişim kurarlar. Gelmiş geçmiş çağların görüşleri dilde kalıplaşmışlardır. Bu dil kalıpları birer önyargı kaynağıdır. Bütün sözcüklerde ortak olan bu kusurları, Bacon sözcüklerin yol açtığı iki büyük tehlike olduğunu söyleyerek, şu şekilde ifade eder:

- Sözcükler, her şeyden önce muğlak ya da belirsiz anlamlıdır. (Bacon, iki insanın aynı sözcüğü farklı anlamlarıyla kullanabileceklerini ve bunun hiç farkında olmadan birbirleriyle konuşabileceklerini söyler. Onlar böyle bir durumda, gerçekte tam bir uyumsuzluk içindeyken, uyuştuklarını; uyuşma içindeyken de anlaşmazlığa düştüklerini sanabilirler.)
- Sözcükler, şeyleştirilmeye, şeylermiş gibi değerlendirilmeye uygun bir yapıdadırlar. (Aynı şekilde, insanlar gerçek hiçbir şeye tekabül etmeyen, olsa olsa birtakım kurguları adlandıran sözcükleri, sanki onlar gerçek şeylerin isimleriymiş gibi görebilirler.) (Bacon, 2012; 135)

Tiyatro İdolları; Bacon'a göre, sonuncu idol türü, eski teorilere bağlanmaktan, otoritelere inanmaktan doğan idollerdir. Tiyatro metaforunu Bacon geçmişin yanlış felsefi sistemlerinden kaynaklanan önyargıları anlatmak için kullanır. Bacon'ın yanlış felsefi sistemler diye nitelediği bu sistemler elbette çok sayıdadır. (Bacon,2012; 173) Ancak, Bacon onları üç başlık altında toplar:

- Bunlardan birincisi, Aristoteles felsefesidir. Rastlantısal olarak gözlemlenmiş az sayıda örnek ya da duruma dayanan veya sağlam deneysel verilerden yoksun olan söz konusu bu felsefe, temelde soyut argüman ve spekülasyondan yola çıkılarak inşa edilmiş felsefe sistemlerini ifade eder.
- İkinci sırada Ampirik okul gelir. Son çözümlemede, doğruluğu sorgulanmamış tek bir kavrayışa veya oldukça dar bir deneysel araştırma programına dayanan ampirik okulun en büyük sıkıntısı, onun söz konusu kuşkulu kavrayışını bütün bir fenomenler alanını açıklayacak genel bir ilke haline getirmesinden oluşur.
- Üçüncü sırada gelen ise Pythagoras tarafından başlatılıp, Platon ve Platoncuların devam ettirdiği, Ortaçağ'da teolojik mülahazalarla güçlenmiş olan anlayıştır. Bacon bu anlayışı inanç felsefesi olarak da adlandırır. Bu felsefeyle doğa felsefesine dini öğretilerin dahil edilmesini anlatmak ister. Bacon ilâhi hakikatlerin, Kutsal Kitap'ın sırlarının doğanın sırları gibi sunulmuş olmasını da önemli bir hata kaynağı olarak değerlendirir. (Bacon, 2012; 138)

c- Bacon'ın tümevarım yöntemi

Bacon idollerini, ve geleneksel felsefe sistemlerini çürüttükten (zihni putlardan, önyargılardan, yanlış fikirlerden, boş inançlardan arındırdıktan, zihni geçmişin olumsuz etkisinden kurtulmuş bir tabula rasa haline getirdikten) sonra, Descartes'ın da yaptığı gibi, yeni bir yöntem ortaya koymaya, insana doğa bilimlerinde ve başkaca araştırma türlerinde yol gösterecek doğru, bilimsel yöntemi formüle etmeye çalışır.

Bacon, bilim için yöntemin önemli olduğunu, yöntemsiz olarak yapılan deneylerin karanlıkta el yordamıyla yol bulmaya çalışmaktan başa bir şey olmadığını ileri sürer. Bacon açısından yöntem gözleme düzen kazandırmak ve doğaya doğru sorular sorabilmek için gereklidir. Ona göre, duyuların sağladığı verilerin bir şekilde ıslah edilmesi, doğru ve sağlam bilgiye erişebilmek için duyulara birtakım deneysel tekniklerle yardım sağlanması gerekir.

Bacon geleneksel felsefenin izlediği yöntemin hatalı olduğunu düşünür ve bu hataları şu şekilde tespit eder ve bu hatalı süreci inceleyip düzeltmek gerektiğini ifade eder. Bu hataları;

- Duyu izlenimleri hatalıdır.
- Kavramlar duyulardan soyutlanmış, belirsiz ve çapraşıktır.
- Kullanılan tümevarım hatalıdır. Çünkü doğayı dışta bırakıp çözümleme ve ayrıştırma yapmayı benimsemeksizin bilimin ilkelerini basit bir sayma ile belirler.

- Tümdengelim yöntemi hatanın en büyüğüne karşılık gelir. Şeklinde dört noktada toplar. (Bacon, 2012; 146)

Bu dört hata kaynağına paralel olarak kendi önerdiği tümevarım yönteminin dört adımını şu şekilde belirler:

- Fenomenin ortaya çıktığı örnek durumların bir listesini yapma.
- Fenomenin ortaya çıkmadığı olumsuz örneklerin bir listesini yapma.
- İncelenmekte olan fenomenin değişen oranlarda mevcut olduğu durumların bir listesini yapma.
- İncelenen fenomenin sahip olmadığı örneklerden oluşan dışlayıcı tabloyu yapma.

Bacon'a göre tümevarım yönteminin amacı, 'şey'leri oluşturan 'form'ları duyu ve akıl yoluyla keşfetmektir. Bacon'a göre *doğa* neredeyse *form* oradadır. Form doğa içinde bütün olarak bulunur ve tümeldir. Form'ları bilmek doğanın birliğini kavramak demektir. (Cevizci, 2009; 454-455) Ona göre;

- Form ereksel neden değildir
- Form, doğayla yalnızca sabit bir birliktelik içinde olan başka bir neden değildir.
- Form soyut bir kavram, salt bir matematiksel tasvir de değildir.

Bacon'a göre form, bir fiziki özellik ya da doğada, araştırılan şeyin gerçek nedenidir, sabit bir yasadır. Formu bu şekilde tanımlayan Bacon, dört adımlı yeni yöntemini açıklayıp örneklemeğe geçtiği zaman onu ısı formuna uygulamıştır. (Bacon,2012; 213-317) O tümevarım yönteminin birinci adımında, ısı fenomeninin ortaya çıktığı örnek durumların bir listesi yaptı. İkinci adımında, olumlu örneklerin her birine yakın olan, fakat ısı fenomeninin ortaya çıkmadığı olumsuz örneklerin bir listesini yaptı. Üçüncü adımda incelenmekte olan fenomenin ve formu araştırılmakta olan doğanın değişen oranlarda mevcut olduğu durumların bir listesini yaptı. Onun tümevarım yönteminin dördüncü adımı ise ısı formuna sahip olmayan örneklerden oluşan dışlayıcı tabloyu yapmaktır. Bacon bütün bu karşılaştırma ve dışta bırakma işlemlerinden sonra, ısı formuyla ilgili olarak, ısının bir hareket olduğu, söz konusu hareketin; çevreye ve yukarı doğru, eş biçimlilikten yoksun, hızlı bir genişleme hareketi olduğu sonucuna varır. (Bacon, 2012; 213-359)

Bacon tümevarım ile şeylerin formunu belirlemek istemektedir. Böyle bir belirleme modern anlamındaki tümevarım anlayışına pek uymamaktadır. Çünkü burada bir olayın başka bir olaya bağlılığı gösterilmemektedir. Sadece bir kavram verilmektedir.

Ancak, Bacon'ın yeni yönteminin değeri, yöntemi uygularken uyulacak kurallardan kaynaklanmaktadır. Bu kurallardan en önemli olanı, tek tek olgulardan önermeler yükselirken acele genellemelerden kaçınmaktır. Ancak Bacon'ı modern felsefe ve bilimin önemli filozoflarından biri yapan husus onun, Aristoteles'in dedüktif mantığının tek yanlılığını görmesi ve yeni bir araştırma mantığı bulma çabasıdır.

Bacon ile Descartes bilime dayalı, bilimsel bir uygarlığın ilk öncüleridir. Bunun yanı sıra her iki filozof da felsefenin kendisini bilime göre tanımlamasına öncülük etmişlerdir. Bu anlamda her iki filozofun modern felsefenin epistemolojik temellerini ilan ettikleri söylenebilir.

II. RENÉ DESCARTES

Modern felsefenin babası deyimi ile nitelenen René Descartes (1596-1650) Fransa'nın Touraine kentinde dünyaya gelir. Evrensel bir doğruluk sistemi oluşturmaya çalışan Descartes da Bacon gibi Aristotelesçi araştırma tarzına karşı çıkmış ve böyle bir araştırma tarzının değersiz olduğunu, dünyaya dair gerçek bir bilgi vermediğini öne sürer. Aristotelesçi doğa felsefesinin temelinde bulunan ve cisimlerin doğuştan getirdikleri davranış eğilimlerine göndermede bulunan anlayışa karşı çıkarken (teleolojik anlayış), cisimlerin hareketlerini ve özelliklerini onları meydana getiren küçük parçacıkların şekil, büyüklük ve hareketleriyle açıklayan mekanik dünya görüşüne bağlanır. Geleneksel bütün kategorileri reddederek, onların yerine Kepler ve Galileo gibi bilim adamları tarafından icra edilen bilimin yeni kategorilerini geçirmenin mücadelesini verir. Nitekim o, bu amacı doğrultusunda, gerek ontoloji ve gerekse epistemolojide, modern felsefenin seyrini baştan sona belirleyen adımlar atar. Doğanın akılsallığını matematiğe indirgeyen bu yepyeni ve modern bakış, Kopernik ve Galileo gibi bazı bilim adamı-filozoflar bir tarafa bırakılacak olursa, hemen tümüyle Descartes'ın eseridir. Doğanın konuştuğu dil matematiksel bir dil olup; çember, üçgen ve doğru çizgi bu dilin heceleridir. Bu dil, ona göre, sadece gözlem verilerini kavramak bakımından yararlı değildir; söz konusu matematiksel dil, gerçekliği kavramanın yegâne anahtarı olmak durumundadır.

Descartes'ın temel amacı veya en büyük projesi, bütünüyle seküler bir araç olan akıl aracılığıyla, sağlam bir köken, apaçık ve tartışılmaz ilkelere dayanan doğru önermeler sistemi, parçaları arasında organik ilişkilerin bulunduğu yepyeni bir sistem, bir bilgi ağacı meydana getirmektir. Descartes'ın söz konusu bilgi ağacının çok önemli bir özelliği de onun gündeme getirdiği bilgi türlerinin veya bilimler sınıflamasının hiyerarşik organizasyonu olmasıdır. İlişkisiz ve birbirlerinden yalıtılmış doğrulardan değil de birbirleriyle karşılıklı olarak ilişkili hakikatlerden oluşan bir bilgi sisteminden, hayatı boyunca hiç bıkmıp usanmadan söz eden Descartes, bu bilgi bütünü bir düzen içinde inşa etme mücadelesi verir. Bilgi ağacı metaforuna göre, Descartes açısından bilgi, metafizikle, metafiziğin kendisi de benlikle başlar. Descartes bu düzen içinde, benlikten daha sonra Tanrıya, Tanrıdan da cismin bilgisine ulaşılacağını dile getirir.

Bütün modern filozoflar gibi, Descartes da felsefenin gelenekle olan bağımlı koparmış ve felsefeyi yeni bir doğa ve bilim anlayışı üzerine temellendirmiştir. Öznen hareketle yeni bir başlangıç yapan Descartes, bilgi ağacının farklı dallarının bilgisine ulaşmak için önce yöntem konusunu ele alır. Descartes esas itibarıyla matematikten yola çıkarak yeni bir yöntem önerir. Skolastik felsefenin bilginin, bilinen nesnenin yapısına göre farklı türlere ayrıldığı görüşünü reddedip, insanın bilme yetisinin, kendisine neyi konu alırsa alsın, hep aynı kaldığı için temel bir yapısı olması gerektiğini ve dolayısıyla, bilgide esas önemli olanın doğru yöntem olduğunu öne sürerken, bilginin yöntem bakımından birliğini savunur. Bu açıdan Descartes için yapılması gereken şey açıktır. Önce aklımızın temel yapısını, sahip olduğumuz entelektüel güçleri ortaya koyup sonra bu güçleri, onlara gereği gibi yol gösterecek kurallarla ya da yöntemle teçhiz etmek. Yapılacak bu iki şey için de Descartes matematiğe başvurur. Bu çerçevede içinde, matematikte onu en fazla etkileyen şey matematiğin yöntemsel ve kavramsal bakımdan sergilediği açıklık ve dakiklik, matematiksel kanıtlamaların kesinliği ile matematikteki akıl yürütmelerin sağlamlığı ve kesinliği olmuştur. (Cevizci,2009; 490-491)

Descartes' göre bilgiye götüren güvenilir yolun iki unsuru bulunur. Sezgi ve tündengelim.

Ona göre insan zihni birtakım doğruları açık ve seçik olarak kavrayabilmektedir (sezgi). Ve yine, insan zihni bildiği bazı doğrulardan hareket edip düzenli bir şekilde ilerleyerek, bu doğrulardan henüz bilmediği başka doğruları türetebilmektedir (tündengelim). Buna göre, biz sezgiyle bazı doğruları açık seçik olarak ve doğrudan kavrarız. Tündengelimde ise bu doğrulardan kalkarak başka doğrulara, zihnin sürekli ve kesintiye uğramayan bir hareketiyle ulaşırız.(Çelik, 2015;25-26)

a- Descartes'ın Yöntem Anlayışı

Matematikten hareketle oluşturduğu yöntemi, Descartes önce kabaca Aklın İdaresi için Kurallar'da, biraz daha gelişmiş ve ayrıntılı olarak da Metot Üzerine Konuşma'da ortaya koyar. Onun yönteminin dört kuralı vardır:

- “Doğru olduğu açık ve seçik bir biçimde bilinmeyen hiçbir şeyi doğru kabul etmemek gerektiğini” bildiren ünlü “Apaçıklık Kuralı”
- “Düşünceleri mümkün olduğu ve gerektiği kadar bölümlere ayırmak gerektiğini” öne süren “Analiz Kuralı”
- “Bileşik şeylerin bilgisine en basit ve anlaşılması en kolay şeylerden başlayarak yükselmenin önemine işaret eden” “Sentez Kuralı”
- “Bütün bu işlemler sırasında hiçbir şeyin unutulmadığından emin olmak için eksiksiz sayımlar yapmak gerektiğini” bildiren “Sayma Kuralı”(Descartes, 1994; 21-22)

Descartes'a göre, bilgi sisteminin temelleri sağlam temellere dayanmalıdır. Temel bir kez sağlam atıldıktan sonra; geri kalan bilgi, bu sağlam temelden birtakım mantıksal çıkarımlar yapılmak suretiyle elde edilir. (Descartes, 1997; 23-24) Temeli sağlam olmayan bina nasıl her an çökmeye eğilimli ise, aynen bunun gibi çürük (yanlış) temeller üzerine bina edilmiş bir bilgi sistemi de çökmeye mahkûmdur. Descartes'a göre, bilginin temeli sağlam kılınan şey, sarsılmaz bir kesinlikle inandığımız ilk ilkelere, artık kendisinden şüphe edilemeyecek o bilgiye nasıl ulaşılacaktır? O sağlam noktayı, güvenilir çıkış noktasını bulmak için Descartes şüphe ile işe başlar. (Descartes,1997; 89)Felsefede de tıpkı matematikte olduğu gibi kesin apaçık doğrulara ulaşınca kadar bu şüphe sürdürülecektir. Söz konusu şüphe, septiklerde olduğu gibi bilginin imkânından, doğru bilgiye ulaşılacağından ilkece şüphe etmek türünden bir şüphe değildir. Descartes'ın şüphesi doğru bilgiye ve bu bilginin temeline ulaşınca kadar sürdürülecek yöntemsel bir şüphedir.(Timuçin, 2000; 84)

Descartes şüphe yöntemini ilk olarak duyular aracılığıyla elde edilen bilgilere uygular. Çünkü bilginin en önemli kaynaklarından birisi duyulardır. O burada, duyular yoluyla öğrenilen her şeyin doğru ve inanmaya değer olduğu naif inancına karşı çıkarken, öncelikle bizim göme, işitme, koklama, tat alma ya da dokunma yoluyla kazandığımız bilgilerin bir şekilde yanlış olabilmelerinin mümkün olup olmadığını sorar ve hemen ardından duyularımızın bizi zaman zaman yanıltabildiklerini belirtir. Duyularımız bizi zaman zaman yanıltıyorlarsa eğer, bizi sürekli olarak yanıltma olasılıkları her zaman vardır. Hatta belki çevremizdeki her şey bir duyu yanılsamasıdır. O halde bu alana ilişkin tüm bilgiler doğrulukları açısından şüphelidir. (Descartes, 1998; 89-91)

Daha sonra dikkatini kendi yaşamı üzerine çeviren Descartes kendi yaşamının da bir tür rüya olabileceği olasılığı üzerinde durur. Her zaman yaptığı gibi şöminesinin karşısında çalışırken kendini görmektedir. Ama bir süre sonra uyandığında kendini yatağında yatarken bulur. O halde neden tümüyle yaşam görmekte olduğu bir rüya olmasın?(Descartes, 1997; 90) Descartes "Rüya Argümanı " ile içinde bulunduğumuz dünyanın gerçekliğini tümü ile şüpheli hale getirmiştir.

Descartes, burada durup kalmaz, aradığı Arşimet (Arkhimedes) noktasını bulabilmek için bundan daha sonra bir adım daha atar.(Aydoğan, 2013;93) Burada onun ünlü "Kötü Cin Hipotezi" gündeme gelir. Söz konusu varsayıma göre, insanları aldatan bir Tanrı ya da şeytani bir varlık, kötü bir cin var olabilir. Bizim kendisinin ve bizim üzerimizdeki olumsuz etkisinin hiçbir şekilde farkına varmadığımız bu varlığın insanları baştan çıkarmak ve her konuda yanıltmak için yeterli gücü olabilir. Descartes'a göre, Tanrı pekâlâ en güvendiğimiz bilgilerde bile bizi aldatmaktan zevk duyan bir varlık olabilir. Bu durumda şüphenin sınırı olmaz, en açık matematiksel tanımlamalarda bu işin içine girer.(Descartes, 1998; 91) Bu durumda, Descartes'a göre, her şey insanları doğrudan daha da uzaklaştırarak, yanlış sürekli hale getirir.

b- Cogito

Descartes, duyu yanılsamaları olasılığı, rüya argümanı ve kötü cin hipotezi ile şüpheyi son kerteye getirdiğinde, aradığı açık-seçik yani kesin bilgiyi karşısında bulur. Bu bilgi artık kendisinden şüphe edilemeyecek bilgi, şüphe etmekte olduğudur. Şüphe etmekle, şüphe diye bir şeyin olduğunu, dolayısıyla da şüphe eden "ben" in var olduğunu apaçık olarak bilir. Şüphe etmek bir çeşit düşünmedir, düşünmenin bir durumudur ve bu durumun bütün düşünme için geçerliliği vardır. Buna göre, maddi dünyaya gerçekte var olmasa da Descartes gerçekte sürekli olarak rüya görüyor olsa bile, her zaman birileri tarafından yanıtıyor olsa da o en azından düşündüğü için var olması gerektiği sonucuna varır. Neden, nasıl ya da niçin şüphe duyuyor olursa olsun, onun şüphe duyabilmesi için öncelikle var olması gerekir. Böylece Descartes ünlü önermesine ulaşmış olur: Cogito ergo sum- Düşünüyorum, öyleyse varım.(Descartes,1998; 96-97) Descartes'ın ulaştığı bu önerme, sıradan bir mantıki sonuç çıkarma değildir. Bu doğrudan doğruya kavranan, kesin bir bilgidir. Descartes'ın düşünme derken bugün bizim "zihin" dediğimiz şeyi anladığımızı da ifade etmek gerekir.

Onun cogito'yla öncülüğünü yaptığı, özne çıkışlı bu yaklaşım, içeriden dışarıya doğru bir yaklaşım diye tanımlanabilir. Bu, esas itibarıyla Descartes'ın bütün bir dünyayı cogito'dan veya düşünen benlikten hareketle kurma veya inşa etme projesine karşılık gelir. Temel olan zihindir, hatta zihinden ziyade, "ben" in zihnidir. Bununla birlikte, onun burada kalabilmesi mümkün değildir; çünkü burada kaldığı takdirde, öznenin hareketle dünyayı ve bütün bir bilgi ağacını inşa etmeyi amaçlayan Descartes, zihnin dışına çıkamayan bir solipsist olur. Descartes'a göre zihin bize doğrudan verilen bir gerçektir. Ancak gerçeğin bütünü değil yalnızca bir parçasıdır. Bu nedenle zihinde durum kalınmaz. Ona göre zihin dışında bir gerçeklik vardır ki, biz onun da açık seçik bilgisine ulaşabiliriz. Bu da Tanrı'dır. Descartes kendi beninin apaçık bilgisine ulaştıktan sonra, Tanrı'nın varoluşunun açık seçik bilgisini ortaya koymaya girişir.

c- Descartes'ın Tanrı Kanıtlamaları

Descartes'ın bütün bir bilgi ağacını baştan ortaya koyabilmesi, bilginin inşası projesini hayata geçirebilmesi Tanrının var olduğunu ve O'nun aldatan bir varlık olmadığını kanıtlamasındaki başarısına bağlıdır. O, bu amaca uygun olarak Tanrının varlığını üç ayrı yoldan kanıtlamaya çalışır.(Lacombe, 1943; 57-61)

- Nedensel Kanıtlama
- Kozmolojik Kanıtlama
- Ontolojik Kanıtlama

Descartes'ın Tanrı'nın varlığına ilişkin kanıtlamaları neticesinde, Tanrı'nın varoluşunu, ruhumuzda "sonsuz ve yetkin varlık" düşüncesinin bulunması fikrine bağlamıştır. Sonlu ve eksik bir varlık olan insan böyle bir düşünceyi kendiliğinden yaratamazdı. Bu düşünceyi onun ruhuna olsa olsa "sonsuz ve yetkin varlığın" kendisi yerleştirmiş olabilirdi.(Descartes, 1998; 115-120) Descartes deneyimden gelmemiş, ruhumuzda önceden yerleşik bulunan Tanrı düşüncesi gibi düşüncelere "doğuştan düşünceler" adını verir.

Gelinen nokta itibariyle, Descartes'ın düşünen bir şey ve bedenden tamamen bağımsız bir töz olarak kendi 'ben'inin var olduğunu; ezeli-ebedi, mutlak bir, her şeyi bilen, kadir-i mutlak ve mutlak iyi bir yaratıcı Tanrı'nın var olduğunu tam bir kesinlikle ve açık seçik olarak bildiğini ortaya koyar. Üstelik sağlam bir stratejiye, hakikate erişmek için iyi bir kurala sahiptir. Descartes zihninde, açık seçik Tanrı idesine ek olarak, açık seçik idelerden oluşan matematiksel doğruların da bulunduğunu söyler. Ve bundan sonra kendisine, açık ve seçik idelerden oluşan matematiksel doğruların bilgisine sahip olan insanın bu sınırların ötesine geçerek, dış dünyadaki şeylerle ilgili bilgilere de sahip olup olamayacağını sorar. (Descartes, 1998; 130-140)

Descartes'a göre, cisimlerin var olup olmadıklarını, doğrudan doğruya sahip olduğumuz düşüncelerden nesnelerin kendine giderek kanıtlayamıyorsak, onların varoluşunu dolaylı bir yoldan kanıtlayabiliriz. Çünkü insanda hem dış dünyadaki cisimlerle ilgili ide ya da düşünceler bulunmakta olup, hem de fiziki bir dünyanın var olduğuna, duyu-deneyinin böyle bir dünyayla ilgili olan düşüncelerden oluştuğuna inanma yönünde doğal bir eğilim vardır. Söz konusu düşüncelerin nedeni sırasıyla insanın kendisi, Tanrı ve dış dünyadaki cisimlerin bizzat kendileri olabilir. Birinci alternatifte göre, fiziki dünyadaki cisimlerle ilgili ideleri insanın bizzat kendisi yaratmış olabilir; bu durumda, idelere karşılık gelen cisimler gerçekte var değildirler. Descartes birinci alternatifi, insanda kendi deneyimini istediği gibi oluşturabilme gücü bulunmadığını söyleyerek eler. İkinci ihtimal, dış dünya, bu dünyanın içindeki cisimler var olmadığı halde, insandaki cisimlerle ilgili ideleri Tanrı'nın yaratmış olabilmesi ihtimalidir. Tanrı'nın insani deneyimi, buna karşılık gelen bir dış dünya var olmadığı zaman bile, istediği gibi oluşturabilme gücü olsa da Descartes daha önce Tanrı'nın insanları aldatmadığını göstermiş olduğu için bu ihtimali de bertaraf eder. Şu halde, geriye tek bir ihtimal kalır: İnsan zihnindeki, dış dünyayla ve cisimlerle ilgili idelerin nedeni, bizzat dünyanın kendisi, bu dünyadaki cisimlerdir.

Descartes sırasıyla düşünen şey olarak 'benin', 'sonsuz ve en yetkin varlık' olarak Tanrı'nın ve nihayet maddenin varoluşunu kanıtladıktan sonra, onun her yönüyle modern olan dünyasının ontolojik yapısı da açık hale gelir. Descartes'ın doğruluğunu kabul ettiği temel ontolojik ilkeye göre, var olan her şey ya bir töz ya da bir tözün bir özelliği(sıfatı) olduğundan, düşünen zihin(ruh), Tanrı ve madde(cisim) birer özellik(sıfat) olmadığı için onlar her birinin bir töz olması gerekir.

Descartes'ın sisteminde üç töz vardır. Bununla birlikte, bu üç tözden biri olan Tanrı, yaratılmamış bir töz olarak, esasen sistemin dışındadır. Descartes'ın Tanrısı,

dünyayı ve yasalarını yarattıktan, hareket için gerekli enerjiyi aktardıktan sonra kıyıya çekilen, dolayısıyla dünyaya müdahale etmeyen, mucize yaratmayan, evrenin muhafazası ve himayesi fonksiyondan yoksun deistik Tanrı anlayışıdır. Yaratılmamış, ezeli-ebedi ve yetkin varlık olarak Tanrının karşısında ise Descartes'ın mekanizminde, canlılıktan, akıldan yoksun kaba bir maddi varlık olarak doğa bulunur. Onda doğa, gerçekten de yaratan yerine yaratılan, yani Tanrının mutlak boyunduruğu altında hiçbir özerkliği kalmamış edilgen bir alan olarak ortaya çıkar. Tanrı ve doğa arasındaki bu karşıtlık Descartes felsefesinin düalist yapısının önemli uğraklarından ilkidir.

Düalizmin en az birincisi kadar belirgin ve önemli olan ikinci uğrağı, ise zihin-beden düalizmi olarak ortaya çıkar. Aslında birincisi gibi bu ikinci düalist anlayışı Descartes icat etmiş değildir. Başta Platon ve Aristoteles olmak üzere, düalist anlayışı benimsemiş pek çok filozof olmuştur. Hatta Descartes'ın bağımlı tamamen koparmaya çalıştığı Skolastik gelenek içinde dahi, hemen hemen bütün filozoflar, insan varlığından ruh adı verilen bir parçanın, beden öldükten sonra da var olmaya devam ettiğini öne sürmüşlerdi. Ancak Descartes'ın zihinle beden arasındaki ayrımı ortaya koyma ve düalizmi ifade etme biçimi modern düşüncenin bundan sonraki seyrini önemli ölçüde değiştirecek kadar farklılık gösterir. Descartes için madde, bu ister masanın kendisinden yapılmış olduğu ağaç, ister insan vücudu olsun, hep aynı türdendir; o, sadece geometrik özellikler sergileyen, geometrinin nesnelere somutlaştırdığı özelliklere sahip olan bir tözdür. İşte bu yüzden ki maddenin tikel formlarının, cismin farklı görünüşlerinin karakteristik özellikleri onun duyuşal olmayan parçalarının şekil, büyüklük ve hareketiyle açıklanır. Bir başka deyişle cismin, maddenin veya bedenin en temel niteliği uzam(yer kaplama) dır. Cisimde olup biten her şey yer kaplamanın değişik biçimleridir. (Descartes, 1997; 88) Descartes bu düşüncesini "balmumu örneği" üzerinde şöyle açıklar: "Balmumu kendisini bana nasıl gösterir? Rengi, biçimi, sertliği, kokusu, tadı ve ağırlığı ile gösterir. Ancak bu niteliklerin hiçbiri balmumu değildir. Çünkü balmumu eridiğinde rengi, biçimi, kokusu, tadı ve sertliği değişir. Ancak ben yine de karşımdaki cismi aynı balmumu olarak kabul ederim. Demek ki cismin, maddi tözü, bilincimin gelip geçici olan, sürekli değişen içerikleriyle değil, kendi kendisiyle aynı kalan şeyle ani yer kaplaması ile bilirim. (Descartes, 1998; 99)

Zihin ise Descartes'ta, bütünüyle gerçek, ayrı ve müstakil bir tözdür. Ve temel özelliği düşünme(cogito)dir. Bedenin ölümünden sonra, Tanrının yardımı olmadan varlığını sürdürür. Bununla birlikte, Descartes'ta, insandaki hayati fonksiyonların neredeyse tamamı organik maddenin veya bedenin fiziki organizasyonu yoluyla açıklanır. Ona göre, insan bedeninde ve diğer rasyonel olmayan tüm hayvanlarda meydana gelen bütün hareket ve davranışlar, mekanik mikro olaylara başvurulacak açıklanabilir.

Descartes, bedenle ilgili tüm insan faaliyetlerini kendinden hareketli bir makinenin işleyişine benzeterek açıklamaya çalışır. Saat veya değirmen gibi kendinden hareketli bir makine, o makineyi oluşturan ilgili organların eğilimlerine ya da yaradılışlarına bağlı olarak sadece kendi içsel ilkelerine göre hareket edebilme güç ve yeteneğine sahiptir. Otomat, dışsal herhangi bir hareket ettiriciye bağımlı olmadan, kendisini oluşturan parçaların yapısal organizasyonu doğrultusunda, kendi kendine

mekanik olarak hareket eder. Cansız doğayla ilgili mekanik anlayışı canlı doğayı da tamamen içine alacak şekilde genişleten Descartes, zihni bir yaşam ilkesi değil de düşünce ilkesi olarak ortaya koyar.

Descartes'ta zihin ve beden, sonuç olarak aralarında ortak hiçbir nokta olmadığı için birbirinden tamamen bağımsızdır. Onlar bütünüyle farklı türden şeyler veya tamamen ayrı tözler olduklarından, zihin ve bedenden her biriyle ilgili temel hakikatler o tözün kendi ayrı doğasından çıkar.

Descartes kendisinden sonra zihin felsefesinde önemli bir problem haline gelecek "zihin ile beden arasındaki tözsel ilişki" problemini, "etkileşimcilik" adı verilen bir yaklaşımla, iki ayrı töz arasındaki bir çalışma birliği olarak tasarlayıp değerlendirir. Buna göre, zihin, bedende meydana gelen birtakım uyarıları dolayısı olarak almak suretiyle, onlara birtakım duyumlarla tepki verir; beden ise ruhun birtakım eğilim ve isteklerini bazı hareketler olarak gerçekleştirir. Descartes zihinle beden arasındaki bu karşılıklı etki bağı ve etkileşimin, beynin iç kısmında bir yerde, "kozalaksıbez"de gerçekleştiğini öne sürer ve söz konusu kozalaksıbez, "zihinde bir faks makinesi" gibi işlev gördüğünü söyler.

SONUÇ

17. yüzyılın en özgün ve en derin entelektüel reformcusu olarak Bacon, geleneksel anlayışı deneyi bir yöntem olarak kullanmadığı için eleştirir. Bacon, geçmişin bütün otoritelerine, klasik bilgeliğin düşünme biçimleriyle sözde araştırma yöntemlerine, Ortaçağ'ın Antik Yunan mirası üzerine yükselen bilgi telakkisine karşı çıkar. Ona göre klasik felsefe, bilgi adını almaya layık hiçbir şey üretememiştir. Çünkü Bacon'a göre, geleneksel(klasik) felsefede bilgeliğin temelleri, yöntemleri ve dolayısıyla, sonuçları yanlıştır. Ona göre doğaya egemen olmak gerekir; bu nedenle önce doğayı tanımak gerekir. Bunun için de yapılacak ilk iş, önyargılardan kendimizi kurtarmaktır. İnsan zihni birtakım kuruntularla ve putlarla doludur.

İnsan zihnindeki bu putları veya idolleri yıkma gereği kaçınılmazdır. Zihnin doğa yasalarının doğru bilgisine erişebilmesi için temizlenmesi ve putlardan arındırılması gerekir. Bacon idolleri, ve geleneksel felsefe sistemlerini çürüttükten sonra, Descartes'ın da yaptığı gibi, yeni bir yöntem ortaya koymaya, insana doğa bilimlerinde ve başkaca araştırma türlerinde yol gösterecek doğru, bilimsel yöntemi formüle etmeye çalışır. Bu yöntemin adı Tümevarım yöntemidir. Bacon'a göre tümevarım yönteminin amacı, 'şey'leri oluşturan 'form'ları duyu ve akıl yoluyla keşfetmektir. Bacon'a göre *doğa* neredeyse *form* oradadır. Form doğa içinde bütün olarak bulunur ve tümeldir. Form'ları bilmek doğanın birliğini kavramak demektir.

Modern felsefenin babası deyimi ile nitelenen Descartes da Bacon gibi Aristotelesçi araştırma tarzına karşı çıkar ve böyle bir araştırma tarzının değersiz

olduğunu, dünyaya dair gerçek bir bilgi vermediğini öne sürer. Descartes'ın temel amacı veya en büyük projesi, bütünüyle seküler bir araç olan akıl aracılığıyla, sağlam bir köken, apaçık ve tartışılmaz ilkelere dayanan doğru önermeler sistemi, parçaları arasında organik ilişkilerin bulunduğu yepyeni bir sistem, bir bilgi ağacı meydana getirmektir.

Bütün modern filozoflar gibi, Descartes da felsefenin gelenekle olan bağıını koparır ve felsefeyi yeni bir doğa ve bilim anlayışı üzerine temellendirir. Öznen hareketle yeni bir başlangıç yapan Descartes, bilgi ağacının farklı dallarının bilgisine ulaşmak için önce yöntem konusunu ele alır. Descartes esas itibarıyla matematikten yola çıkarak yeni bir yöntem önerir. Onun akla dayalı olan yöntemi aslında “sezgi ve tümdengelim” dayanır. Descartes'ın matematikten hareketle oluşturduğu yönteminde Apaçıklık, Analiz, Sentez ve Sayma Kuralı olmak üzere dört kural bulunur.

Ona göre bilgi sisteminin temelleri sağlam temellere dayanmalıdır. Temel bir kez sağlam atıldıktan sonra; geri kalan bilgi, bu sağlam temelden birtakım mantıksal çıkarımlar yapılmak suretiyle elde edilir. Descartes'a göre, bilgimizin temelini sağlam kılan şey, sarsılmaz bir kesinlikle inandığımız ilk ilkelere dir. Felsefeye çıkış noktası yapılacak o ilk ilkelere ulaşmak için Descartes şüphe ile işe başlar.

Descartes'ın şüphesi doğru bilgiye ve bu bilginin temeline ulaşmaya kadar sürdürülecek yöntemsel bir şüphe dir. Descartes şüphe yöntemini sırasıyla duyu lar aracılığıyla elde edilen bilgilere, kendi yaşamına ve Tanrı'ya ilişkin bilgilere uygular. Şüpheyi son kerteye getirdiğinde, aradığı açık-seçik yani kesin bilgiyi karşısında bulur. Bu bilgi artık kendisinden şüphe edilemeyecek bilgi, yani “şüphe etmekte olduğu”dur. Şüphe etmekle, şüphe diye bir şeyin olduğunu, dolayısıyla da şüphe eden “ben”in var olduğunu apaçık olarak bilir. Şüphe etmek bir çeşit düşünmedir. Böylece Descartes ünlü önermesine ulaşmış olur: Cogito ergo sum- Düşünüyorum, öyleyse varım. Bu, önerme esas itibarıyla Descartes'ın bütün bir dünyayı cogito'dan veya düşünen benlikten hareketle kurma veya inşa etme projesine karşılık gelir. Temel olan zihindir, hatta zihinden ziyade, “ben” in zihnidir.

Öznen hareketle dünyayı ve bütün bir bilgi ağacını inşa etmeyi amaçlayan Descartes'a göre zihin dışında bir gerçeklik vardır ki, biz onun da açık seçik bilgisine ulaşabiliriz. Bu da Tanrı'dır. Descartes kendi beninin apaçık bilgisine ulaştıktan sonra, Tanrı'nın varoluşunun açık seçik bilgisini ortaya koymaya girişir. Descartes Tanrı'nın varlığını Nedensel, Kozmolojik ve Ontolojik açıdan kanıtlamaya çalıştıktan sonra dış dünyayı da dolaylı olarak kanıtlama çabası içine girer.

Özetle modern felsefenin ilk öncüleri olan Bacon ve Descartes'ın geleneksel felsefeye karşı çıkış ve özne merkezli yeni yöntem ve bilgi anlayışları ile modern dünya tasavvurunun oluşmasında önemli katkıları olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- AYDOĞAN, E. (2013) "Descartes Metafiziğinde Tanrı Problemi", Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, s.91-100
- BACON, F. (2012).Novum Organum, 1.Baskı, İstanbul, Say Yayıncılık.
- CEVİZCİ, A. (2009). Felsefe Tarihi, 1.Baskı, İstanbul, Say Yayıncılık.
- CEVİZCİ, A. (20). Felsefenin Kısa Tarihi,1.Baskı, İstanbul, Say Yayıncılık.
- CEVİZCİ, A. (2010). Felsefe Sözlüğü, 7.Baskı, İstanbul, Paradigma Yayıncılık.
- ÇELİK, S. (2015). Yeniçağda Bilgi Felsefesi, İstanbul: Doruk Yayınları.
- COPLESTON, F. (1997). Felsefe Tarihi- Descartes, 2.Baskı, İdea Yayınları.
- DESCARTES, R.(1997). Aklın İdaresi İçin Kurallar, 1.Baskı, Milli Eğitim Basımevi.
- DESCARTES, R. (1998). Kurallar – Meditasyonlar, 2.Baskı, İdea Yayınları.
- DESCARTES, R.(1984). Metot üzerine Konuşma, 1.Baskı, Sosyal Yayınlar.
- GÖKBERK, M. (2012). Felsefe Tarihi, 24.Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- LACOMBE, O. (1943). Descartes, (çev.Mehmet Karasan), Ankara: İdeal Matbaa
- MAGEE, B. (2000). Büyük Filozoflar, 1.Baskı, İstanbul, Paradigma Yayıncılık.
- ÖNAL AKKAŞ, S.(2004). Francis Bacon, Felsefe Ansiklopedisi, İstanbul: Etik.Yayınları, s.8-17.
- TİMUÇİN, A. (2000). Descartes'çı Bilgi Kuramının Temellendirilişi, İstanbul: Bulut Yayınları.
- MORAN, Berna, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, Cem yayınevi, 2.Baskı, İstanbul 1974.
- NORMAN, Friedman, Recent Short Story Theories, Louisiana State University Presse, 1989.
- ROTHMANN, Kurt, Kleine Geschichte der deutschen Literatur, Philipp Reclam, Stuttgart, 1979